

SMAASKÆBNER FRA STODDERLAVET

I HUNDERUP SOGN.

Tiggeri var i tidligere Tid et anerkendt Led i Samfundslivet. — Byens eller Sognets Fattige gik f. Eks. rundt og tiggede »Jullest« (Føde til Julen) og det føltes baade som en Ret at tigge og en Pligt at give.

Efter Statbankerotten blev Landet saa oversvømmet af Tiggere, at der maatte tages Forholdsregler. — Tiggeriet blev ikke alene en Plage, men ligefrem en Svøbe.

Saa udkom Frederik den Sjetes Lov, der sagde, at hvert Sogn skulde sørge for sine egne Trængende, og at hver Trængende havde Hjemsted i den Kommune, i hvilken han i 15 Aar havde haft Ophold.

Fra den Tid blev der i hvert Sogn ansat en »Stodderkonge« (en Slags Politibetjent), der et Par Gange om Ugen til ubestemte Tider skulde gennemvandre Sagnet og gribe alle udensogns Tiggere, og mod en Godtgørelse af 4 Lybsskilling for hver aflevere dem til Sognefogden. Denne

skulde saa igen føre dem til Herredsfogden, der for det meste skældte dem dygtig ud og derefter lod dem løbe.

Foruden disse uvisse Optagelsespenge havde Stodderkongen en Pengeløn paa omtrent 20 Rigsdaler Kurant og selv Lov til at tigge. Naar han gik ud i det sidste Ærinde, havde han hjemmefra et Tællelys med, det var Tegn paa hvilket Ærinde han kom i. — og saa gik han fra Gaard til Gaard og samlede ind: Brød, Kød, Flæsk, Lys m. m. Ingen havde dog Pligt til at give ham noget.

Stodderkongen var paa sine pligtige Ture i Sognet udstyret med en lang Stok, der havde en Kugle paa den ene Ende. Kuglen var besat med spidse Pigge (kaldtes en Morgenstjerne) og brugtes til at forskrække Tiggerne med: ingen holdt af at faa Kuglen stukket i Enden, da det gav smertelige Fornemmelser.

Stodderkongen fik som Embedsmand mange Bestillinger. Han blev bestilt til at være til Stede ved Bryllupsfesterne for at holde Tiggerne borte, og ligeledes var han til Stede ved Kirken for at holde Tiggerne borte fra Bryllupsfølget.

Ved alle store Sammenkomster: Begravelser, Barsel og Bryllupsgilder var Stodderkongen snart ligesaa nødvendig som Præsten, Degnen og Kogekonen.

»Stodderkonge« var et forholdsvis fint Navn. I nogle Kommuner kaldtes han »Prakkerfoged«. — I St. Darum (se Darum Sogns Historie) kaldtes han »Bettelfoged«.

Hunderup Sogn havde ogsaa Stodderkonger. Det

er om een af disse, det efterfølgende skal fortælles:

Den 14. Maj 1836 blev i Hunderup Kirke viet Mads Lauridsen Tang og Mette Laustdatter.

Mads Lauridsen Tang skal være født i Resen Sogn, Skodborg Herred (ved Limfjorden), den 28. Oktober 1809, som Søn af Laust Qvolsgaard og Hustru Anna Marie Madsdatter.

Mette Laustdatter blev døbt i Hunderup Kirke den 1. Maj 1808. Hun var Datter af Laust Pedersen og Hustru Ingeborg Pedersdatter, som boede i et lille Hus ved Møllen.

Det lille Hus ved Møllen maa have ligget i Nærheden af Frøsiggaard, da der ikke den Gang fandtes andre Møller i Hunderup Sogn. Den første Mølle ved Frøsiggaard blev bygget 1766. En senere bygget Mølle brændte i 1858 og blev da flyttet til Hunderup By.

Hvorledes Mads L. Tang er kommet til Egnen findes der ingen Oplysninger om. — Sikkert har han som saa mange unge dengang taget Sommerplads paa et Sommermarked — eventuelt i Ringkøbing — og er paa den Maade kommet til Egnen.

Der fortælles, at Mads L. Tang og Mette Laustdatter begge tjente paa Herregaarden Kjærgaard i Hunderup Sogn, hvor de blev kendt med hinanden og forlovet og som før nævnt gift i 1836.

De to unge fik deres første Hjem i »Tøwtleshus«.

Ved Udstykningen i 1760'erne af Sognejorderne i Vilslev, Hunderup og St. Darum, der hørte under Kjærgaard, blev der, et kort Stykke Vej sydøst for Kjærgaard Skov, et mindre Stykke Jord tilovers,

som blev kaldt Tøwtles: Huset, der senere byggedes derpaa, blev derfor kaldt »Tøwtleshus«.

I dette Hus boede de ikke i lang Tid, begge følte det baade som afsides og indeklemmt.

Nord for Hunderup, ikke saa langt fra Hunderup Kirke, var der Hede, som strakte sig mod Nordvest til Bramminge Hovedgaard og mod Nordøst helt til Landsbyerne Ilsted og Gørding. — Over denne store Hedeflade gik den gamle Drivervej eller Landevej, der kom nordfra gennem Ringkøbing og gik over Varde til Ribe og længere mod Syd.

Fra den gamle Drivervej gik der en Sognevej til Hunderup. Lige i Nærheden af det Sted hvor denne Vej svingede fra, laa der i sin Tid 3 smaa Huse. Det ene af Husene kaldtes Skyttehuset eller Jægerhuset. Det var bygget af Herskabet paa Kjærgaard og blev benyttet i Jagttiden, naar den store Hede og Mosestrækning blev gennemkrydset af Jægere med Hunde.

I Skyttehuset holdt Jægerne Hvil samt spiste deres Mad, og i daarligt Vejr søgte de Læ her. — Om Natten blev Hundene spærret inde i Huset, til Jagten atter begyndte næste Dag.

Det var til et af de smaa Huse paa Hunderup Hede, at Mads L. Tang og Mette flyttede.

Navnet paa Huset, de flyttede fra, forblev ogsaa i Fremtiden deres Kendingsnavn, de blev aldrig kaldt andet end Mads Tøwtles og Mæt Tøwtles.

Huset paa Heden var lille og lavt og tækket med Lyng: mod Syd var der to smaa Vindueskarmer med meget smaa Ruder, mod Øst en smal Indgangsdør, og mod Nord et lille Vindue. Ydermuren

var af brændte Sten med Undtagelse af Væggen mod Nord, der var af ubrændte Lersten. Skillevæggene i Huset var ligeledes af ubrændte Sten. — Gennem Indgangsdøren kom man først ind i en lille Forstue, derfra til den ene Side i Køkkenet og ligefrem ind i en stor Stue, og mere var der ikke, det var hele Huset. — I Stuen var der Bilæggerovn og indelukkede Senge, og Gulvet var stampet Ler. I Køkken og Forstue var der Kampestensgulv, Fyrstedet var en muret Forhøjning lige under Skorstenen, en Jernkæde, fastgjort oppe i Skorstenen lige over Ildstedet, brugtes til at hænge en Kedel eller Gryde fast i, alt efter hvad der skulde koges.

Mads og Mæt var haarde Halse, begge havde de tjent baade det ene og andet Sted, og i længere Tid paa Kjærgaard. De kendte derfor lidt af hvert, ogsaa til at skulde lystre og tage mod Grovheder, baade fortjente og ufortjente.

De længtes begge efter et Fristed, et Hjem, og et saadant Sted var netop det lille Hus paa Hunderrup Hede, selv om det husede den mørkeste Fatigdom.

Med den gamle Drivervej var der stadig Færdsel, om ikke andet saa passerede den daglige Postvogn, der kørte mellem Ribe og Varde.

Den største Begivenhed var, da Frederik den 7'ende og Grevinde Danner med Følge spiste i Kikkenborg Kro, og derefter kørte mod Ribe. Hele Vejen langs den gamle Kørevej stod Folk i Klynger, for at hilse paa Kongen og raabe Hurra. Oppe paa Taget af det lille Hus var der god Lejlighed til at følge Kongeskaren, og Mads og Mæt var gode

Fortællere, saa den Begivenhed drøftedes i mange Aar, hvor de kom.

Ved Huset var der en lille Kaalgaard med Volde omkring (Dige), i den blev Asken fra Fyrstedet og Bilæggerovnen benyttet som Kultiveringsmiddel og som Gødning til Kartoffler og Grønkaal.

Ellers var det Hede og atter Hede, men det havde ikke noget at sige: det lille Hus var for Mads og Mæt et Fristed, naar Dagens Gerning var endt. Det Brændsel, der skulde bruges om Vinteren, havde de i store Tørv, der blev skaaret paa Heden, hvor der var lidt Mor under Lyngen.

Tidligt om Foraaret blev Tørvene gravet, om Sommeren, naar de var tørre, blev de kørt hjem paa Hjulbøren og sat i en køn Stak (en Tørreklaaer) et lille Stykke fra Indgangsdøren. Naar Tørvedyngen var samlet sammen, og en Del Lyng var plukket og bragt paa Loftet, da var der sørget for Varmen til Vinteren. Det gjaldt saa om at bjerge Føden og Klæderne, det var dog ikke saa vanskeligt, for Mads og Mæt var dygtige begge to.

I de Aar Mæt tjente paa Kjærgaard, havde hun næsten gjort sig uundværlig. Fruen sagde derfor til hende, da hun rejste derfra for at giftes, at hun jo vidste, hvor Mæt skulde bo, og da det ikke var længere borte, saa maatte hun vel sende Bud efter hende, naar der skulde vaskes samt ved Hovedrengøring Foraar og Efteraar, eller naar der ellers var noget særligt.

Mæt sagde Ja, Fruen kunde bare sende Bud.

Og der blev tit sendt Bud efter Mæt, som altid var rask til at komme, for det gav bedre Dagløn

end at gaa i Høstarbejde paa Gaardene eller i Kartoffelmarken om Efteraaret.

I Slagtetiden var Mæt paa Kjærgaard i over en Uge fra Morgen til sildig Aften: det gav en god Dagløn og desuden noget godt Sul med hjem til den lille Saltbalje. Mæt og Mads havde jo ikke selv noget at slagte.

Ved Storvask var Mæt ogsaa paa Kjærgaard. Den varede altid to Dage og Natten med. Fruen vilde ingen Ophold have, derfor fortsattes der hele Natten. Maden blev bragt fra Køkkenet ned i Bryggerset, og der var kun Ophold lige i den Tid, der spistes.

Det var strengt Arbejde. Pigerne var baade lede og kede af det haarde Slid, og saa Fruens urimelige Fordringer. Hun var ellers Elskværdigheden selv, men naar der skulde vaskes, slagtes eller bagges, da var hun helt urimelig og kom farende med korte Mellemrum for at se, om Arbejdet gik fra Haanden.

Mæt kendte hende og vidste lige, hvorledes Fruen skulde tiltales. Hun havde altid nogle Spørgsmaal. — Naar Fruen havde besvaret disse, og Mæt havde stillet nogle flere, forsvandt Fruen med et tilfreds Smil. »Det gaar jo udmærket«. Pigerne og Mæt syntes ligesaa: for Spørgsmaalene til Fruen var nøjagtig de samme hver Gang, der blev vasket.

Om Natten, naar alle andre paa den gamle Herregaard sov, stod Vaskepigerne og Mæt ved Baljerne nede i Bryggerset i den dybe Kælder og var baade trætte og søvnige.

Pludselig kunde Mæt saa sige: »Nu vil vi have Gilde«.

I Hønsehuset blev hentet en Høne, Halsen blev vredet om og Indvoldene skaaret ud. Fra Borggraven blev der hentet noget Lerslam: med dette blev Hønen godt indsmurt udenpaa Fjerene, og var efter denne Behandling en fuldstændig Lerklump, som blev lagt paa Fyrstedet i den gloende Ild. Efter en passende Tid (et Par Timer) blev Lerklumpen pillet ud igen, og efter Afkøling var Leret en haard Skal, som forsigtig blev banket i Stykker og pillet af, Fjerene sad fast i Leret og fulgte let med. Naar det hele var fjernet, laa Hønen paa Bordet stegt og hvidere i Skindet, end man nogen- sinde ellers ser en Høne.

Hønsestegen blev spist. Det var ikke alene læk- kert, men Hønens Tilberedning gav Spænding og jog baade Søvn og Træthed bort.

Resterne af Hønen forsvandt i Ilden, og Herregaardens Høns blev ikke talt. Alle Spor var ud- slettet, naar Fruen næste Morgen kom for at se, hvor meget der var bestilt om Natten.

Mads var ligesom Mæt i Virksomhed for at tjene til Føden til fælles bedste. Om Sommeren gik det saa nogenlunde, særlig i den Tid Høet skulde bjer- ges og ligesaa i Høsten; men til Tider var det meget smaat med Arbejde.

Indtægterne i det lille Hjem blev ellers for smaa, og værre blev det, da Mæt maatte blive noget mere hjemme ved Barnet. Det blev da nødvendigt at skaffe andre Indtægter. Først blev der anskaffet et Par Faar og en Tid efter en Ged: om Sommeren kunde det sagtens gaa, da var der Græs til Dyrene

langs den smalle Drivervej, men Vinterfoderet var et Problem. I Høstens Tid kom Mads hver Aften hjem med et Par Havreneg, som han havde faaet. Værre var det at faa Hø. Græsset i de smaa Lavninger paa Heden var af meget daarlig Kvalitet, og Dyrene kunde ikke faa Næring nok af Hø derfra samt det lille Tilskud en Haandfuld af Havrenegene kunde give.

I denne kritiske Tid for Mads og Mæt blev Mads Tøwtet udnævnt til Stodderkonge for Hunderup Sogn. Det var et Arbejde eller en Bestilling, der passede Mads, og Sognefolkene kunde ikke have faaet een, der var bedre.

Mads var streng og de omflakkende Tiggere frygtede ham.

I Slagtetiden op mod Jul, naar Mads var en Runde paa Gaardene for at faa Jullest, blev han altid godt modtaget og fik gode Gaver, fordi han var saa udmærket til at holde Tiggerne borte fra Sognet.

Mæt var altid med paa den Tur for at hjælpe til med at bære de mange gode Sager. Begge havde de en Pose paa Ryggen og en Kurv paa Armen.

En Gang ude til Øst i Sognet, var en Stodderkonge fra Nabosognet kommet ind i Mads's Kongerige for at tigge. Mads ikke alene skældte ham ud men pryglede ham saa grundigt, at han i Fremtiden nok skulde huske, hvor Hunderup Sogneskel fandtes.

Som Stodderkonge kom Mads ofte i Berøring med Præsten. Han gik og spekulerede paa, hvorledes han kunde faa truffet en Aftale med Præsten om en Ordning, der gav ham Ret til at bjerge

Græsset
bedre en
me paa
En D
slog, at
den sto
ken sar
var sta
vigtigs
dette
Efte
vilde
paa K
Pra
og gla
Præs
hold
fri f
paa
Na
flink
Græ
blev
og
Beg
des
tit
vic
va
va
S
H

Græsset paa Kirkegaarden til Hø, da det var meget bedre end det daarlige Græs, han bjergede hjemme paa Heden.

En Dag henvendte han sig til Præsten og foreslog, at han (Mads) holdt en pæn Gang i Orden fra den store og den lille Kirkegaardsport hen til Kirken samt en Gang rundt omkring Kirken. Præsten var stærkt interesseret i dette. Men saa har vi det vigtigste, sagde Præsten: »Hvad vil Mads have for dette Arbejde?«

Efter en lille Betænkning sagde Mads, at han vilde udføre dette for at faa Græsset, der voksede paa Kirkegaarden.

Præsten syntes, at det var et billigt Forlangende og glædede sig i sit inderste over Overenskomsten. Præsten var nemlig ked af de mange Faar, der holdt til paa Kirkegaarden og mente nu at blive fri for disse. Det skete ogsaa, Mads holdt Orden paa Kirkegaarden.

Naar der skulde kastes Grav, var Mads altid flink til at hjælpe til, thi han var bange for, at Græsset skulde tage for meget Skade. Grønsværet blev forsigtigt lagt tilside i en Dyrge for sig selv, og det løse Jord i en anden. Saa snart Kisten paa Begravelsesdagen var sænket i Jorden, kastedes Graven til, og Mads, der som Stodderkonge tit var med, sørgede da for, at Grønsværet saa vidt muligt blev lagt pænt paa Plads igen. Det varede paa den Maade ikke længe, inden Sporene var udslettede: og Tabet i Høhøsten blev ringe.

Mads fik Laagerne i Kirkegaardsportene sat i Stand, og der blev Orden indenfor de gamle Diger. Han følte sig stolt, naar Laagerne i den store Port

(Ligporten) lukkedes op og Ligfølget skred derigennem paa den smukke revne Gang, eller naar Laagen i den lille Port (Brudeporten) aabnedes, og Skaren to og to vandrede ind i Kirken.

Gangen gennem de to Kirkegaardsporte ved Barsedaa, Bryllup og Begravelse var strengt ceremonibundet, og det betød noget meget alvorligt, hvis nogen gjorde noget forkert, enten det nu var ved at gaa for tidligt eller for sent gennem Porten. Værst var det, hvis et Brudepar og Brudeskaren gik gennem Ligporten. Skam og Uheld vilde da hele Livet hvile over dette Pars Hjem.

Om alt dette vidste Mads Besked, derfor passede alle paa for ikke at gøre noget forkert selvfølgelig mest for deres egen Skyld, men ogsaa for ikke at komme i det Synderegister, Mads ved forskellige Lejligheder repeterede.

Alt dette Arbejde ved Kirkegaarden blev udført i Dage og Timer, Mads ikke havde andet at bestille. Hjemme kæmpede han med Lyngen, og Aar efter Aar erobrede han et nyt lille Stykke af Heden. Det var store Dage for Mads og Mæt, det Aar de fik et lille Stykke bygget til Huset og Aaret efter, da en Ko fik Plads her.

Mæt Tøwtles var i sin Tid Egnens fineste Kogekone. Til de store Gilder maatte man længe forud sikre sig Mæt paa Dagen.

Min Moder, født 1850 paa Mulvadgaarden i Hunderup Sogn, fortalte om Mæt Tøwtles som Køks og om hendes Dygtighed. Endvidere fortalte Moder, at Mæt som helt ung havde været en meget smuk Pige, og selv som ældre, da Moder kendte hende, var hun køn. Madlavningen havde hun lært

i Herskabskøkkenet paa Kjærgaard, og i Omgang med Herskabet havde hun lært at opføre sig korrekt. Som Køks havde hun paa selve Festdagen altid en pibet Kappe paa Hovedet.

Naar Maden var tildels spist, og Musikken endnu spillede over Bordene, som man sagde, gik der to Tallerkener rundt mellem Gæsterne: i den ene lagde de Skillingerne til Spillemandens Streng, i den anden til et nyt Forklæde til Køksen. Mæt kom imens frem i Døren med den fine Kappe paa Hovedet men uden Forklæde.

— — —
Tidens Hjul drejer bestandigt, Aarene gik. Mæt Tøwtles blev for gammel og kunde ikke klare sig for de yngre paa Kogekunstens Omraade og Stodderkongehvervet faldt bort.

Det lille gamle Hus paa Hunderup Hede truede med at falde sammen. Mads og Mæt flyttede da til et bedre af de gamle Huse, et Hus, der laa paa den modsatte Side af Landevejen.

— — —
Ribe Dommerkontor oplyser efter Panteregistret, at Sognefoged Søren P. Roust i Hunderup solgte sin 7 til 8 Tønder Land store »Nørhedelod« den 26. April 1899 til Peder Madsen Tang (Mads og Mæt Tøwtles Søn) til Bebyggelse for 1080 Kroner. Da der samtidig med Skødet er læst et Pantebrev, stor 1080 Kroner, til Vest- og Sønderjydske Kreditforening, maa det antages, at Heden allerede ved Købet har været bebygget.

Skødet maa antages at have afløst Lejekontrakt læst 23/12 1874 til Peder Madsen Tang paa Matr. Nr. 1 Hunderup, for 50 Aar.

Disse Oplysninger giver et godt Billede af Forholdene paa Hunderup Hede. De smaa Huse er alt-
saa i sin Tid bygget paa lejet Jord, og Mads Tøwt-
les og Mæt har saaledes boet i et Hus paa lejet
Hede, og deres Hus er overdraget til deres Søn
Peder Madsen Tang, da han blev gift og stiftede
Hjem.

Peder Madsen Tang arvede Faderens Navn og
blev under Navnet Peder Tøwtles kendt som en
meget flittig og dygtig Mand ikke mindst som Tør-
vestryger men mest dog som Slætkarl i Marsken.

Paa de fleste Gaarde i Hunderup By var Peder
Tøwtles forud bestilt Aar efter Aar til bestemte
Dage som Slætkarl til Marskengen.

Mads og Mæt blev gamle Folk, Mads døde den
25. September 1882 73 Aar gammel og Mæt den
9. August 1889, 81 Aar gammel.

Begge to blev de født under Statsbankerotten,
og deres Barndom faldt saaledes i een for vort
Land meget fattig Tid. I hele deres Ungdomstid
samt i adskillige Aar af deres Ægteskab var deres
saavel som alles Levevilkaar ringe.

Heldigvis oplevede de ogsaa en Del Fremgang
i økonomisk Henseende.

Mæt Tøwtles ejede et straalende Humør: aands-
frisk og livsglad var hun helt til hun døde.

Mads og Mæt Tøwtles var paa mange Maader og
i mange Aar to meget omtalte Mennesker i Hunde-
rup Sogn. I hvert eneste Hus og Gaard var de
kendt, — og i mange Aar efter deres Død glemtes
de ikke.

SALOMON J. FRIFELT :: T. TOBIASSEN KRAGELUND

Jyder

Vester fra

er mange Slags

Gyldendal